

Bocins de ciència en l'oceà editorial

Els llibres científics i tècnics són l'assignatura pendent de l'edició en català. Els percentatges de les obres de divulgació continuen molt per sota dels nivells d'altres llengües.

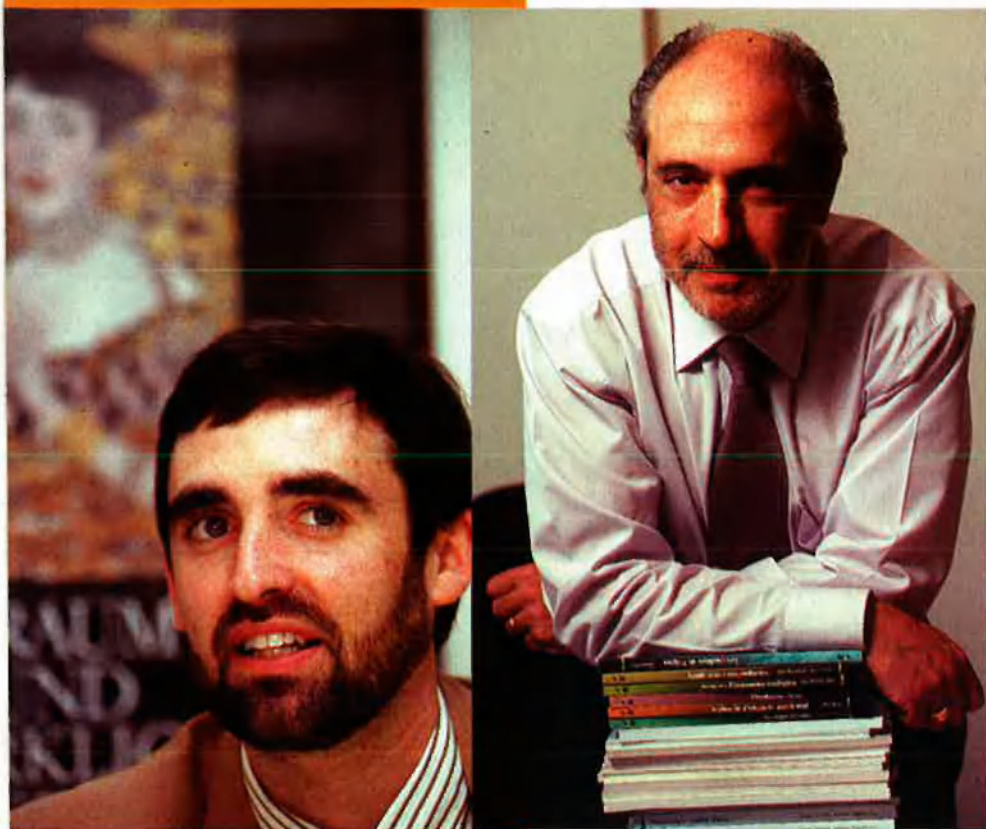
Poc més del 7% dels llibres de l'àrea científicotècnica que s'editen a l'estat espanyol ho són en llengua catalana. El 27,5% de la població de l'estat espanyol viu en territoris on el català és llengua oficial, és a dir uns 11 milions de persones. El 49% d'ells són considerats lectors, i d'aquests, només la meitat ho fan en català, segons dades d'un estudi d'hàbits de lectura difós recentment. En aquest escenari l'edició de llibres en català encara creix, però la insuficiència de subvencions públiques i un mercat potencial no gaire ampli fan que la temàtica científica i tècnica sigui l'àmbit on l'editorial catalana queda més endarrerida.

Els números. Les dades de l'estudi de Comerç Interior del Llibre a l'estat espanyol de l'any 2000 assenyalen que la producció de llibres encara va desbocada, els tiratges cauen en picat i l'edició en català podria haver tocat sostre. Com en castellà, el 2000 hi va haver més títols (7.795, un 7,4% més que el 1999), però van baixar dràsticament els exemplars (fins a un 12,6%) i, en conseqüència, el tiratge mitjà (ara és de només 2.770 exemplars per títol, gairebé la meitat que el 1997). El problema més preocupant, però, és que la facturació de llibres en català és només el 14,2% del total dels llibres que produeix Catalunya, malgrat que, entre el 1993 i el 1999, el Departament de Cultura de la Generalitat va destinar més de 9,61 milions d'euros en ajudes públiques a l'edició de llibres en llengua catalana.

El més malparat ha tornat a ser el llibre universitari i científicotècnic, que ha caigut un 11% en vendes i prossegueix el descens progressiu (35,4% en cinc anys) a tot l'estat espanyol. El tiratge mitjà de cada un dels gairebé 60.000 títols que s'editen cada any a l'estat espanyol, uns 7.800 a Catalunya, és de 4.000 exemplars. Els llibres universitaris, científics i tècnics tenen el tiratge més baix, 2.250 exemplars, de cada un dels 6.000 títols aproximats que apareixen en el camp de la ciència i la tècnica. I d'aquests, només una ínfima part ho són en català.

La situació és força penosa. Tot i així, hi ha algunes editorials i universitats dels Països Catalans que aposten cada cop més perquè la ciència no sigui només territori de llengües foranes.

La Universitat empeny el sector. La Universitat de València (UV) ha intensificat en els darrers anys les activitats de divulgació científica destinades a incre-

PAPE GIL / JORDI PLAN

José Gregori, a l'esquerra, és l'editor de Bromera, que, amb la seva col·lecció "Sense fronteres", publica els guanyadors del Premi de Divulgació Científica de la Universitat de València. Jaume Estruch, a la dreta, és l'editor de Rubes, que publica llibres de ciència en català, castellà i anglès.

Les editorials universitàries no responen tant a una demanda de la societat com dels propis autors

mentar l'interès públic en la ciència i la tecnologia. Un clar exemple n'és la recent creació de la Càtedra de Divulgació i Comunicació Pública de la Ciència, destinada a promoure activitats docents, investigadores i de difusió del coneixement científic entre la població. El servei de publicacions de la UV fa un treball molt actiu en aquest sentit. D'una banda, s'edita la col·lecció "Materials", que aplega manuals docents en llengua catalana. Des de fa uns dotze anys hi ha una política del servei de normalització lingüística de becar la confecció de llibres per a la docència en català. Es treballen totes les àrees i, tot i que les humanitats i les ciències socials disposen de molts més manuals, a la col·lecció hi ha 55 llibres dedicats a les ciències pures.

També hi ha la col·lecció de divulgació científica "Sense fronteres", coeditada amb Edicions Bromera, en la qual es publiquen els títols guanyadors i finalistes del Premi Estudi General de divulgació científica, que des del 1995 convoca la UV. De manera més general, i no solament en català, s'editen els títols corresponents a investigacions i recerca que es fan a la Universitat.

De la Universitat de València en surt l'única revista científica escrita en català que hi ha actualment al mercat, *Mètode*, que enguany compleix deu anys. Gaudeix del patrocini d'una entitat bancària i es ven als Països Catalans amb un tiratge de 3.500 revistes i 2.000 subscriptors. Evidentment, la vocació de la revista no és convertir-se en un producte comercial amb vendes astronòmiques: "La revista científica al nostre país la pots tenir, però no per a fer negoci, crec que sempre hi ha d'haver al darrere una institució que tinga un desig de demostrar que es pot fer un treball digne i atractiu però sense buscar beneficis immediats, perquè mai no els donarà", assenyala Martí Domínguez, director de la revista *Mètode*. Sembla que el món anglosaxó ha aconseguit imposar els seus criteris i qui no publica en anglès pràcticament no existeix en la ciència més puntera de recerca. "Si l'investigador publica en català, serà molt difícil que els investigadors d'altres països el tinguin en compte, per això hi ha una tendència a publicar-ho tot en anglès, per por de no ser reconegut", afegeix Domínguez.

Tot i que a la Universitat de les Illes Balears (UIB) no hi ha polítiques específiques per promoure la creació de materials en català, el servei de publicacions fa un esforç per editar manuals docents, treballs de divulgació i investigacions en llengua catalana. L'àrea científicotècnica, però, és la més reticent a publicar a nivell local: "La nostra universitat publica ben poca cosa en l'àmbit científicotècnic, bàsicament perquè els autors i investigadors d'aquest tipus de matèries el que volen és publicar articles en revistes, i normalment en revistes d'àmbit internacional", comenta Biel Jové, director del servei de publicacions de la UIB.

Segons Jové, les editorials universitàries funcionen de manera prou diferent a les editorials més comercials, perquè més que respondre a una demanda de la societat, responen a una demanda de l'autor, i es publica molt més pensant en les intencions de l'investigador que no pas en l'interès de difusió que pugui tenir l'obra. Per això, hi representen un paper essencial les subvencions institu-

cionals a l'hora de satisfer la demanda: "Si els nostres autors tenen material per publicar, es publica, amb independència de si això té demanda o no i de la llengua en què estigui escrit", conclou.

Col·laboració Interuniversitària.

Les universitats col·laboren entre elles en molts àmbits, però el de les publicacions està, de moment, força deixat. De manera individual, cada universitat té el seu servei de publicacions, que edita material per als seus alumnes, però no hi ha cap acord perquè aquest material s'utilitzi en diferents universitats. Per exemple, els llibres de la Universitat de València es poden trobar a Catalunya i a les Balears, però els alumnes no els compren perquè ja disposen dels que surten del seu centre. "Encara no hi ha llibres coeditats entre diferents universitats sobre temàtica científica, tot i que sí que n'hi ha en l'àmbit de les humanitats i les ciències socials. L'audiència d'aquest tipus de llibres és impressionant, tots els estudiants de ciències de les universitats dels Països Catalans en són públic, i per tant un llibre de ciència en català coeditat tindria enormes possibilitats, costaria menys diners i ajudaria a crear més vincles entre les universitats", comenta Antoni Furió, director del servei de publicacions de la UV.

La Xarxa d'Universitats Joan Lluís Vives, a través de la Biblioteca Virtual, té previst en un futur d'editar treballs de divulgació científica i d'investigació i aconseguir que els membres de la comunitat científica catalana trobin un marc comú que els permeti participar en diversos projectes conjunts.

Editorials universitàries. Eumo és l'editorial de la Universitat de Vic. A poc a poc ha anat ampliant el seu camp i ara mira de crear un producte mixt, que satisfaci la demanda dels estudiants i alhora permeti accedir a un públic més ampli que tingui un cert coneixement i interès per la ciència. Amb aquesta voluntat treballa en el desenvolupament d'un projecte editorial molt significatiu. Es tracta de la col·lecció "Clàssics de la ciència", que neix d'una iniciativa del IEC davant la necessitat de disposar de materials bàsics en català per entendre

DAVID VILHESCAS / RAFA GIL

la ciència universal. S'editen dos llibres per any, amb la intenció de crear una col·lecció de 40 títols: "Aquest projecte és molt costós, ens hem hagut d'ajuntar dues empreses i una institució, ens repartim la feina i cadascú s'ocupa d'allò en què és fort, el IEC fa la qüestió més intel·lectual, Eumo el treball editorial i Enciclopèdia Catalana, a través de Pòrtic, s'ocupa de la distribució i la promoció", comenta Carlota Torrents, d'editorial Eumo. Més enllà dels objectius comercials de la col·lecció, els seus promotors creuen que aquests llibres han de contribuir a evitar que la ciència es converteixi definitivament en matèria prohibida per a la llengua catalana: "Jo crec que l'objectiu d'aquestes publicacions ha de ser, més enllà dels beneficis econòmics, que el català esdevingui una llengua de cultura en l'àmbit científicotècnic, com ho és en altres camps de coneixement", explica Francesc Boada, director d'Editorial Pòrtic.

Com a editorial universitària, els responsables d'Eumo no veuen clar que aquest sector pugui créixer, perquè depèn massa dels ajuts que proporciona el DURSI (Departament d'Universitats,

A l'esquerra, Antoni Furió, director del servei de publicacions de la Universitat de València. Al seu costat, Jull Peretó, assessor de la col·lecció de ciència d'Edicions Bromera.

Alguns editors afirmen que els llibres científics i tècnics són més cars d'editar i tenen un mercat restringit

A l'esquerra, Martí Domínguez, col·laborador d'EL TEMPS i director de *Mètode*, l'única revista de divulgació científica en llengua catalana. A la dreta, el periodista Xavier Duran, també col·laborador d'aquest setmanari, que ha publicat una quinzena de títols sobre temes científics, molts dels quals en editorials i col·leccions no especialitzades en la divulgació.

Recerca i Societat de la Informació); la subvenció és l'únic procediment que pot garantir que els alumnes tinguin al seu abast un llibre en català. Les editorials no poden aguantar les pèrdues que suposa, per exemple, que d'un llibre no se'n venguin més de 300 exemplars en català. "La realitat és que davant del llibre en castellà i el mateix llibre en català, hi ha molta més gent que compra la versió en castellà a Catalunya, és molt trist, però és un clar indicatiu de com va el sector", apunta Carlota Torrents.

Els divulgadors. Joan Domènec Ros és professor d'ecologia de la UB, publica en revistes científiques, escriu llibres científics (bàsicament monografies i manuals universitaris) i també llibres de divulgació científica, tant a nivell català com en els equivalents espanyols i internacionals. Aquesta experiència li ha permès de veure que, en el terreny de la divulgació de la ciència, "els catalans sortim molt malparats": "Les revistes científiques en català no passen de tenir un interès local; si l'autor té l'oportunitat de publicar, tria una revista internacional d'àmplia difusió, perquè, segons els estàndards actuals, la ciència que no aspira a una àmplia difusió no és ciència".

Però per a Joan Domènec la situació més lamentable es dona en els llibres de divulgació per a un públic més ampli: "Els estudiants universitaris poden estudiar en anglès els resultats de les recerques, però la divulgació cal fer-la en la llengua dels parlants. I aquí estem malament, també. No hi ha un mercat (més aviat no l'hem sabut crear) per al bon llibre de ciència per al gran públic, o per a la revista d'alta divulgació de la ciència, amb l'excepció de *Mètode*. El mercat és dominat per traduccions al castellà, per alguns originals en castellà i per una minoria molt reduïda de textos en català, que a més no es publiciten ni es difonen

RAMA GIL / RICARD CUGAT

com cal." I en aquest sentit, destaca que és absolutament necessari disposar de subvencions perquè existeixi una oferta digna en català.

Xavier Duran és periodista i ha publicat una quinzena de llibres, entre els quals *Col·leccions ambientals* (Ed. Empúries), *Jordi Sabater Pi, el traç de la natura* (Eds. 62) i *La química de cada dia* (Ed. Pòrtic). Creu, a diferència de les editorials, que les subvencions no són imprescindibles per publicar, perquè un públic mínim ja existeix. La seva experiència personal li diu que la divulgació científica en català té un públic, que sense assolir grans xifres, és similar al mercat en castellà que, tret d'algunes col·leccions, tampoc no té un gran interès per la divulgació científica. En castellà s'edita molt més però les xifres de difusió no són pas tan diferents. Atribueix l'escassetat de publicacions, tant en català com en castellà, al "desconei-

l'anglès al castellà, amb molt bons resultats comercials, com ho demostren les editorials Tusquets i Crítica. En català, curiosament no hi ha iniciatives comparables, tret de lloables excepcions. La iniciativa privada no acaba d'entrar en aquest territori en llengua catalana, perquè no veu clar l'interès comercial i social d'aquests materials: "Els llibres de divulgació científica tenen un públic important, que de moment no està explotat. A priori, els professionals de l'edició en llengua catalana, que són gent amb una formació més aviat literària, no veuen clar que un llibre de ciència tingui un públic i tingui una venda. Després, a l'hora de la veritat, són col·leccions que fins i tot a nivell comercial funcionen prou bé, es poden comparar amb l'èxit d'algunes col·leccions de narrativa", explica Juli Peretó, assessor d'Edicions Bromera. Precisament l'editorial Bromera, col·laborant amb la Universitat de València, ha desenvolupat un dels pocs

xement i el desinterès del món editorial per la ciència", perquè "les possibilitats de publicar i no perdre-hi diners de segur que hi són".

Xavier Duran creu que és essencial que l'assaig i la divulgació científica també es facin en català "perquè al segle XXI seria totalment absurd i nefast per a la nostra llengua oblidar aquest camp. La nostra cultura tradicionalment s'ha dedicat a la història i als aspectes literaris, però no pot descuidar d'aquesta manera la ciència, tan important com la resta de matèries".

L'editorial comercial. Per a la ciència, i més encara per a la ciència en català, hi ha un espai al mercat editorial que encara no s'ha fet, potser tampoc les editorials no l'han volgut buscar. Tot i així, en els últims deu anys hi ha hagut una proliferació extraordinària d'una sèrie de llibres científics traduïts de

projectes en divulgació científica que existeixen en llengua catalana. La seva col·lecció "Sense fronteres" ha esdevingut un treball amb vocació d'arribar a un públic molt ampli. S'han publicat ja deu títols i l'èxit demostra que era una iniciativa necessària.

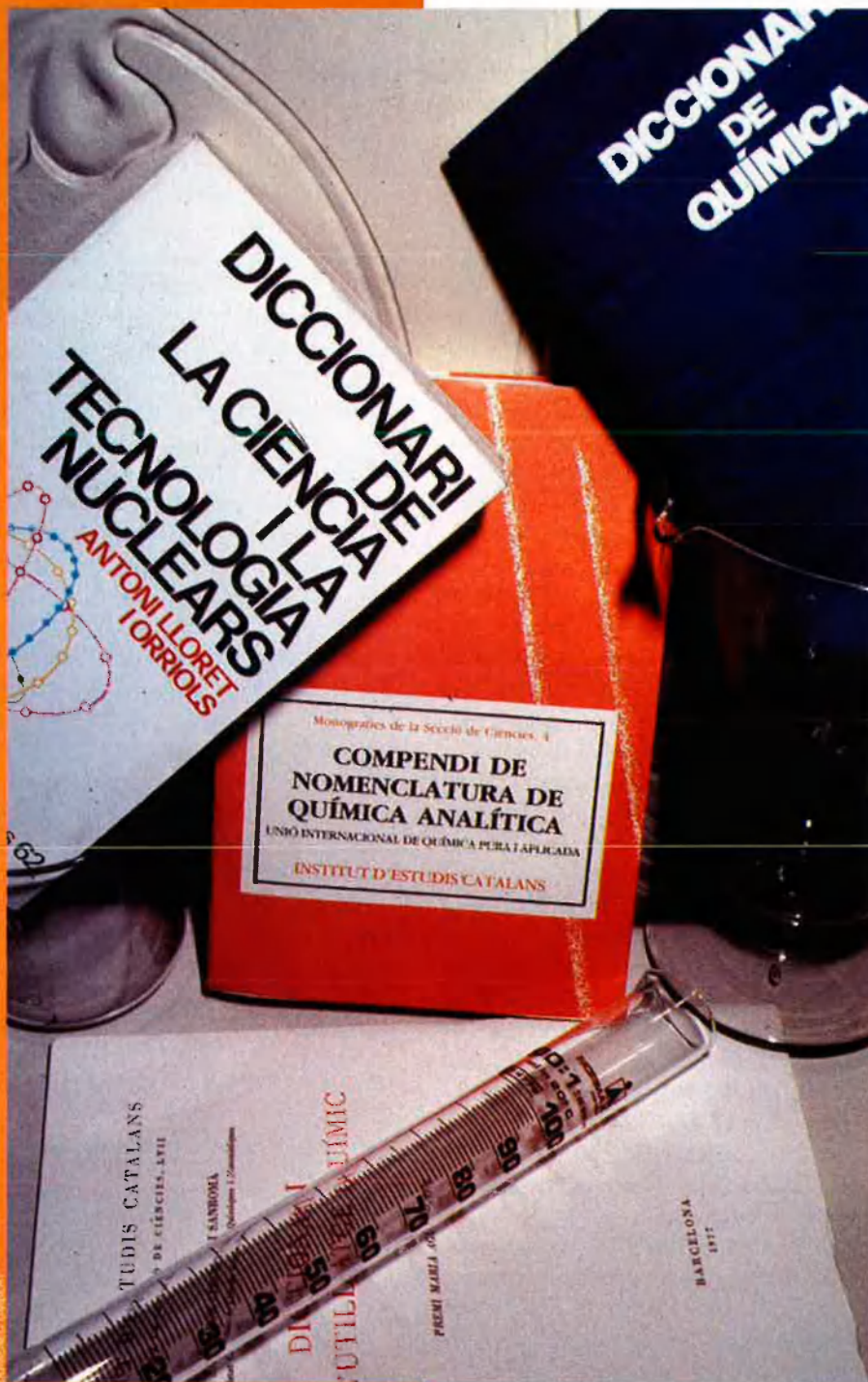
Rubes Editorial publica en català, castellà, anglès i, esporàdicament, en eslovac i hongarès textos de biociències, medi ambient, matemàtiques, comunicació científica i ciències de l'alimentació. La seva col·lecció "Monografies de medi ambient" és considerada una de les millors col·leccions europees. L'edició catalana es coedita amb el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya –sense ser una subvenció– per tal de facilitar la igualtat de preus amb la versió castellana de la col·lecció. Des del 2001 Rubes col·labora amb la Fundació Catalana per a la Recerca per publicar el Premi de Literatura Científica.

PREMIS PER DIVULGAR CIÈNCIA

La Universitat de València, en col·laboració amb l'Ajuntament d'Alzira, Edicions Bromera i Bancaixa, convoca des de 1995 el premi Estudi General de divulgació científica. Les obres guanyadores i finalistes d'aquest premi han donat lloc a la col·lecció "Sense fronteres", amb deu títols publicats fins ara. A aquest premi, s'hi poden presentar treballs en diferents idiomes, però la seva publicació és en català.

D'altra banda, la Fundació Catalana per a la Recerca i Rubes editorial convoquen el Premi de Literatura Científica. El guardó reconeix la millor novel·la científica o assaig divulgatiu escrit en llengua catalana i amb una temàtica que es basi en reflexions, situacions, fets o investigacions que corresponguin a qualsevol branca de les ciències o dels seus protagonistes, incloent-hi la temàtica històrica i l'especulativa, amb exclusió de la ciència-ficció.

G. A.

Si l'edició d'obres originals en català és escassa, encara és més estranya la traducció dels grans clàssics de divulgació científica, que, en canvi, abunda en castellà. Els textos en la nostra llengua, a més, no es publiciten suficientment.

ca, dotat amb 6.500 euros, un premi que pretén estimular els autors literaris perquè escriguin sobre ciència en català. Els responsables de l'editorial pensen que aquesta experiència acabarà donant bons fruits: "Estem convençuts que la gent que viu en aquest país no és diferent de la resta del món i acabarà llegint en l'idioma que li sigui més proper, i si la ciència li és propera en català, voldrà

llibres en català", afirma Jaume Estruch, de Rubes Editorial.

Provar-ho en català. Les editorials espanyoles desembarquen amb força a Catalunya i omplen gran part del mercat amb col·leccions en castellà. Són ben poques les editorials, espanyoles o catalanes que, tenint un mercat consolidat en castellà, aposten per la nostra llengua en algun moment.

Editorial Reverté és una empresa especialitzada en llibres científics en llengua castellana, la majoria traduïts de l'anglès. Tot i així, l'editorial ha fet algunes edicions esporàdiques en català, com ara el "Tipler de física", una col·lecció molt concreta destinada a proveir els universitaris de llibres de text de prestigi que estableixin uns estàndards de terminologia científica en català. Però l'experiència no va reeixir del tot econòmicament i ara l'editorial fa temps que no fa apostes en català: "La clau perquè aquestes iniciatives funcionin és que el llibre es pugui vendre al mateix preu en català i castellà, i això no sembla possible si no hi ha una subvenció per part de l'administració, que a les editorials comercials no ens acostuma a arribar", explica Ramon Solé, director d'editorial Reverté.

El fet que el mercat potencial del llibre científicotècnic en català sigui molt més reduït que el de l'anglès o el castellà provoca que els marges de benefici siguin més baixos i moltes empreses no es vulguin arriscar: "Molts d'aquests llibres són originals en anglès, això implica un cost afegit de traduir al castellà i un altre cost afegit de l'anglès al català. També la maquetació i l'edició són més cares en aquests tipus de llibres. Tot plegat massa costós per a una editorial", sentència Solé.

Moltes editorials no volen arriscar-se a perdre euros, molts dels nostres científics i investigadors publiquen els seus treballs fora del país en una altra llengua i molts catalans no llegeixen en català. Amb aquest panorama, no és estrany que l'edició de llibres científics en català s'ofegui en l'immens oceà de publicacions en altres llengües.

Gemma Aguilera